

Kamran İmanov

Don bəzəyər də, ifşa edər də
(*Servantes*)

**Qədim mətnlər və klassik mənbələr
erməniçilik saxtakarlıqlarını və
uydurmalarını ifşa edir**

və ya

**Azərbaycan torpaqlarına
hay-erməni iddialarının
davam etdirilməsi haqqında**

Bakı – 2022

Kamran İmanov,

Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyinin
İdarə Heyətinin sədri.

**Qədim mətnlər və klassik mənbələr erməniçilik
saxtakarlıqlarını və uydurmalarını ifşa edir və ya
Azərbaycan torpaqlarına hay-erməni iddialarının davam
etdirilməsi haqqında. Bakı, 2022**

Bu kitab Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri Kamran İmanovun 22 aprel 2022-ci il tarixində 23 aprel - "Ümumdünya Kitab və Müəlliflik Hüququ Günü" münasibətilə Əqli Mülkiyyət Agentliyinin təşkilatçılığı ilə keçirilən "**Qədim mətnlər və klassik mənbələr erməniçilik saxtakarlıqlarını və uydurmalarını ifşa edir və ya Azərbaycan torpaqlarına hay-erməni iddialarının davam etdirilməsi haqqında**" mövzusunda vebinarda etdiyi çıxışı əsasında hazırlanmışdır.

© Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyi,
2022

Azərbaycan torpaqlarına hay-erməni iddialarının davam etdirilməsi haqqında

I.

Ənənəvi olaraq Ümumdünya Kitab və Müəlliflik Hüququ Gününə həsr olunan konfransımız “Qədim mətnlər və klassik mənbələr erməniçilik uydurmalarını ifşa edir...” devizi altında keçirilir. Hər il aprelin 23-də bu günü qeyd edərkən, biz kitabların – bəşəriyyətin ən gözəl ixtirasının sehri qüvvəsini və onların yaradıcılarının – bilik xaliqlərinin müəllif hüquqlarını tanınmasını təsdiqləyirik. Məhz kitablar və əsər müəllifləri keçmişlə gələcək arasında əlaqəni formalaşdırır, nəsillər və mədəniyyətlər arasında körpülər qurur, məkan və zaman çərçivələrindən kənarıda ideya mübadiləsini təmin edir. Çünki yazıya qərar vermək – susmaqdan imtina etməkdir. 23 aprel tarixini qeyd edərkən, biz ideya və biliklərin yayıcılarına – nəşirlərə, kitab ticarətçilərinə və kitabxanalara da lazımi qiymət veririk.

Lakin o da bir həqiqətdir ki, tarixə aid yalanlarla dolu müasir erməni müəlliflərinin kitabları çoxsaylı olaraq, bir-birinə istinadən, həqiqətə uyğun olmayan “faktları” tirajlayır və bununla “ermənisayağı mənbə”, yəni “dəlillər” sistemi yaratmaqdadır.

Dediklərim istər hay-erməni tərəfindən keçmişdə yazılan, istərsə də müasir müəlliflərinin əksəriyyətinə aiddir.

O ki qaldı böyük həvəslə istinad edilən qədim erməni mətnlərinə, onların əlyazmaları, orijinaları adətən tapıl-

mır yaxud qat-qat sonrakı köçürmələr şəklində əksini tapmış olur. Bunların kökündə erməniçilik saxtakarlığı dayanır. **Lakin məşhur Servantes demişkən, “Don bəzəyər də, ifşa edər də”.**

UNESCO-nun Baş direktoru xanım Odre Azulenin Ümumdünya Kitab və Müəlliflik Hüququ Günü münasibətilə bu ilki bəyanatında deyilir: *“Ümumdünya Kitab və Müəlliflik Hüququ Günündə mən UNESCO-nun bütün tərəfdaşlarını kitabların – müasir problemlərin həllinə, siyasi və iqtisadi reallıqların öyrənilməsinə, bərabərsizliklə mübarizəyə və bilərəkdən yalan məlumatların yayılmasına qarşı – töhfə verən qüvvə olduğunu çatdırmağa çağırıram”.*

Bizim də mütəmadi olaraq, 23 aprele aid keçirilən konfranslarda məqsədimiz hay-erməni saxtakarlıqlarını və uydurmalarını qədim mətnlərə və klassik mənbələrə söykənərək, ifşa etməkdir. Ümidvaram ki, bu konfrans erməni mifomaniyasını tarixi sübutlarla, elmi dəlillərlə və danılmaz faktlarla ifşa etmək missiyasının davamıdır. Çünki erməniçilik “Azərbaycan mədəni ənənələrinin mənimlənməsi erməni ənənəsi” ilə yanaşı, folklor yaradıcılığının bir növünə – mif yaradıcılığına çox meyildir. Ermənilərin bu meyli həqiqətən də “milli istedadıdır”, istər “böyük Ermənistan”, istər “Cənubi Qafqazda erməni avtohtonluğu”, yaxud “yenilməz erməni ordusu”, istərsə də “sivilisasiyanın erməni ilk ocağı” haqqında miflər, “erməni soyqırımı”, yaxud Azərbaycanda ermənilərin hüquqlarının pozulması haqqında miflər olsun. Və əlbəttə ki, bu,

Cənubi Qafqazın, ilk növbədə Azərbaycanın bütün mədəni irsinin “ağıllı ermənilər”dən başladığı barədə mifdir.

Bu mifologiya “böyük torpaqlar” stereotipini və qonşulara qarşı ərazi iddialarını bir-birinə bağlayır, məhz bu mifologiya qonşuların mədəni irsinin mənimsənilməsinə “təbiilik” məqsədi güdür, hətta “legitimlik” gətirməyə yönəlir. Nəhayət, məhz bu mifologiya erməni siyasətçilərinin, dövlət xadimlərinin, alimlərinin, hətta kütlənin dünyagörüşünü və əxlaqını müəyyən edir. Ermənilərin “müstəsnalığı” haqqında yaratdıqları mif, xarici aləmə yönəldilmiş “əzabkeşlik” uydurması erməni düşüncəsində xüsusi ambisiya və iddialar yaradaraq, hayların təbii olan adilik rolunu hər cür aradan götürməyə çalışır, ermənilərin “xüsusi missiya”sını irəli sürür və bununla beynəlxalq hüququn müasir sülh quruculuğunun təməl daşı kimi tanınmasına mane olur.

Və şübhəsiz ki, sadalanan amillər müasir erməni identikliyi formalaşdırır.

Tədqiqatların göstərdiyi kimi, erməni identikliyi neqativ sxem əsasında qurulur, digərlərinin identikliyi inkar edir, onlara qarşı çıxış edir. Və buna xidmət edən işə qeyd etdiyimiz erməni mifologiyasıdır, yalanlar, saxtakarlıqlar, uydurmalar və feyklərdir.

Erməni miflərini saymaqla qurtarmaz. Onların hamısı məqsəd quruluşuna və praktiki təyinatına görə birləşərək, **siyasi mifologiya** kateqoriyasına aid olunur və erməni etnik aləminin mənzərəsinin bir hissəsinə çevrilir.

Bir neçə müasir politoloqların, o cümlədən S.B.Lur-yenin araşdırmalarına əsasən, digər xalqlardan fərqli olaraq, erməni siyasi düşüncəsinin xüsusiyyəti geosiyasi xarakter daşıyaraq, ermənilərin yaşadığı yerlər əsasında müəyyən coğrafi xəritə qurmaq və yaşadığı yerləri özləri üçün növbəti “Ermənistan” adlandırmaqdan ibarətdir.

Lakin erməniçilik mifomanıyası bununla bitmir. Erməniçiliyin sifarişi ilə muzzdu xarici müəlliflər tərəfindən yazılan çoxlu sayda “əsərlər” riyakarlığa əsaslanaraq, tarixi saxtalaşdırmağa yol açır, dərc olunan kitab və məqalələrə çevrilərək, dünyaya yalan toxumu səpir, beynəlxalq ictimai rəyi çaşdıraraq, uydurmaları qəbul etmək qarşısında qoyur. Çünki bəllidir ki, “bəziləri qəsdən yalan səpir, digərləri isə aldanaraq yalan yayır”.

Doğrudan da hər şey kitabdan başlayır və hər şey kitabdadır. Ancaq yalanla dolu kitablarda yox. Uydurmalar isə qəbul edilmədiyi halda “çox əzabkeş” xalqın millətçiləri təcavüz və terrora, fitnəkarlığa və xəyanətkarlığa əl atır, təhrik edir.

Tanınmış avstriyalı tarixçi Erik Fayql “Erməni mifomanıya” kitabında yazdığı kimi “...*Erməni terrorizminin kökləri tarixə yanlış baxımdan irəli gəlir... Müasir erməni terroristlərin unikalılığı ondadır ki, tarix (daha doğrusu tarixə mövcud baxışları) onlar üçün yeganə bəraətdir*”. Odur ki, “*insanlıqdan uzaq əməllərə bəraət qazanmaq məqsədilə tarixin yenidən yazılması terrorçuluğun unikal xüsusiyyətidir*”.

Bəli, bədnam qonşularımızın millətçi müəllifləri tərəfindən yazılan kitablar bu qəbildəndir. Burada məşhur Lixtenberqin sözlərini xatırlatmaq istəyirəm: ***“İnsanlar necədir, yazdığı kitablar da elədir”***.

Həyat yalan üzərində deyil, həqiqət üzərində qurulur. Həqiqətən, yaşadığımız tarixi dövr – miflərin dağıldığı, həqiqətin və ədalətin zəfər çaldığı dövrdür! **Bu miflərin bariz nümunəsi yenilməz sərkərdə, Ali Baş Komandanın rəhbərliyi ilə rəşadətli Azərbaycan əsgərləri və zabitləri** tərəfindən “qələbə daşıyan erməni ordusu” mifinin puç edilməsidir. Bu miflə yanaşı, “erməni motivasiyası”, yəni torpaqların qorunmasında müstəsna cəsarət göstərilməsi mifi də dağıdıldı.

Ümumiyyətlə miflərin dağıdılmasında Azərbaycanın lideri cənab İlham Əliyevin məğlub olan ölkənin liderləri ilə müqayisədə intellektual üstünlüyü, cəsur və qətiyyətliyi, xalqın əsl rəhbəri və diplomatik keyfiyyətləri olmasındadır.

İndi isə dövlət başçımız İlham Əliyevin 22 iyul 2021-ci il tarixində Daşkəsən rayonuna səfəri zamanı Azərbaycan Televiziyasına verdiyi müsahibəsindən bir sitat gətirirəm:

“...Ermənistanın elbəttə məyus olması ondan irəli gəlir ki, onlar yenə də xülyalarla yaşayırlar. Onlar postmüharibə reallıqları ilə barışa bilmirlər. Hesab edirəm ki, burada psixoloji amil də öz rolunu oynayır. Yəqin onlara vaxt lazımdır ki, psixoloji nöqtəyi-nəzərdən yeni reallığa öyrəşsinlər. Çünki bizim Zəfəri-

miz onların bütün ideoloji sütunlarını darmadağın edib.

Onlar 30 il ərzində özləri haqqında olmazın yalanlarını uydururdular, dünyaya qəbul etdirməyə çalışırdılar ki, guya onların müzəffər ordusu var, yenilməz ordusu var, erməni xalqı döyüşkən xalqdır, erməni ordusu ən güclü ordudur. Bəs nə oldu? Məhv etdik, darmadağın etdik, 44 gün ərzində yox etdik. Göstərdik ki, Azərbaycan xalqı müzəffər xalqdır. Göstərdik ki, onların bütün təbliğatı mifdir, mifologiyadır”.

Bəs Armeniyadakı mövcud vəziyyətdə nə baş verir?

İndi isə Armeniyada mövcud vəziyyətlə bağlı erməni əsilli müstəqil mütəxəssisə söz verək.

İrəvandakı müstəqil analitik mərkəzi olan Regional Araşdırmalar Mərkəzinin (RSC) təsisçi direktoru, Natolindəki Avropa Kollecinin erməni əsilli professoru Riçard Girakosyan Ermənistandakı böhran haqqında **“Ermənistan yeni postmüharibə reallıqlarına uyğunlaşır”** məqaləsində yazır. (“Armenia Adapts to New Postwar Realities”) (Сб. “Baku Dialogues. Policy Perspectives on the Silk Road Region”, vol. 5 / №2 / Winter 2021/2022):

“...Açıq siyasi böhran erməni cəmiyyətinin gözlənilməz hərbi itkilərin miqyas və genişliyinin qəbul etməyə hazır olmaması ilə daha da kəskinləşdi. Daxili böhran ərzində Paşinyan hökuməti istefaya çağırış və məsuliyyətə cəlb edilməsi tələbləri ilə bir sıra emosional etirazlarla üz-

l şmişdir. Bu durumda böhran heç bir etibarlı alternativini və ya əvəzedicisi olmayan hökumətə qarşı qeyri-populyar v  nüfuzdan düşmüş müxalifət arasında dalana dir n n açıq siyasi qütbləşmə ilə əlamətdar oldu”.

Qısaca desək, böhran v  iflasa dođru s r kl nm .

Bəs erməni tarixil ri nələri yazır? Bəli, torpaqlarımıza iddialardan  l çəkmirlər, saxtakarlıq v  yalanlara davam edirlər.

Nümunə üçün iki kitab seçmişik. Kitablardan biri II Qarabađ müharibəsindən bir il sonra, digəri isə müqayisə üçün q l b mizdən təxminən bir il öncə neşr edilib.

Bunlar haqqında ikinci hissədə söyləmək fikrindəyik.

II.

Erməni tarixçisi Vazgen Qnuni bu yaxınlarda, yəni Azərbaycanın 44 günlük zəfərli müharibəsindən sonra nəşr olunmuş “Ermənistan. Ölkənin tam tarixi” (M., Act., 2022) əsərindəndir və opusun sonluğu diqqəti çəkir:

“Azərbaycanlılardan fərqli olaraq, ermənilər hesab edirlər ki, artsax münaqişəsi mövcud olmaqda davam edir və Azərbaycan Artsaxın müstəqilliyini tanıyana qədər davam edəcək, bu da Artsaxa rəsmi şəkildə Ermənistanla birləşmək imkanı verəcək.

Bu gün Ermənistanın Artsaxla birləşməsi erməni xalqının əsas siyasi məqsədidir. İkinci məqsəd Türkiyə hökumətinin 1915-ci il erməni soyqırımını tanımasına nail olmaqdır. Türkiyə və Azərbaycanla mehriban qonşuluq münasibətlərinin qurulması qeyd olunan hər iki məqsədə nail olduqdan sonra mümkündür. Tarix davam edir...”.

Məlum olduğu kimi, "istənilən sonluq başlanğıcdan asılıdır" və bu opus da yalan iddialarla başlayır:

“Eramızdan əvvəl 2492-ci il – erməni dövlətinin Hayk Nahapet tərəfindən yaradılmasının əfsanəvi tarixidir”.

Sən demə, “bu tarix havadan götürülməyib, XIX əsrin sonlarında erməni alimi Gevond Alişan tərəfindən hesablanıb”, yəni uydurulmuş, mifik “erməni xalqının patriarxı-sələfi Hayk Nahapetin eramızdan əvvəl 2492-ci ildə Babil kralı Bel üzərində qələbəsindən” sonra.

Davamı olaraq, ən mötəbər tarixçilərin fikrincə, hay-ermənilərlə heç bir aidiyyəti olmayan Urartu dövlətinin tarixi mənimsənilir, Ksenofontun “Anabasis” əsərinə “Ermənistan və ermənilər haqqında yazan” kimi istinadlar olunur, halbuki, bu əsərdə belə bir şey yoxdur və s. Başqa sözlə, çoxdan ifşa olunmuş saxtakarlıqlar ortaya qoyulur.

Burada cənab Prezident İlham Əliyevin 27 sentyabr 2021-ci il tarixində Türkiyənin Anadolu agentliyinə verdiyi müsahibəsindən sözləri yerinə düşər:

“...Biz bu məsələni həll etdik, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi başa çatdı, “Dağlıq Qarabağ” adlı inzibati ərazi, yəni, qurum mövcud deyil. Bu günlərdə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Assambleyasının sessiyasında çıxışım da da mən bütün ölkələrə müraciət etdim və dedim, rica edirəm ki, bundan sonra “Dağlıq Qarabağ” ifadəsi işlədilməsin, Azərbaycan ərazisində belə bir qurum yoxdur. Qarabağ zonası var, Şərqi Zəngəzur var...”

Professor Oleq Kuznetsovun “Qarabağ uğrunda 2020-ci il müharibəsi: bir il sonra” (“Air Center” nəşriyyatı) adlı əsərində yazdığı kimi: *“...BMT çərçivəsində beynəlxalq hüquq sisteminin mövcudluğundan bəri və son 75 ildə ilk dəfə Azərbaycan öz silahı gücünə işğalçı dövləti işğal etdiyi ərazilərin azad edilməsi haqqında BMT Təhlükəsizlik Şurasının qərarının tələblərinə qeyd-şərtsiz əməl etməyə məcbur etdi. Beləliklə, o, özündən razı hakimiyyət hərislərinin geosiyasi iddiaları və ambisiyaları üzərində qanunun aliliyinin üstünlüyünü açıq şəkildə nümayiş etdirən beynəlxalq hüquqi presedent yaratdı...”*

Müəllif davam edərək, qeyd edir ki, “Üçüncü” Respublikanın – Ermənistanın müharibədən sonrakı aqoniyası (can çekişməsi) “mövcud olduğu 30 il ərzində öz ideologiyasını praktiki həyata keçirə bilməməsi ilə bağlıdır, hansı ki, bu dövlət həmin ideologiyanın əsasında yaradılmışdı. “Üçüncü” Ermənistan Respublikasının mövcudluğunun və bütün fəaliyyətinin mənası Miatsum ideyasının reallaşması – İrəvan və Qarabağ ermənilərinin vahid dövlət sərhədləri daxilində birləşdirilməsi və onların “yaşayış məkanının” qonşularının torpaqlarının işğalı və qoparılması hesabına genişləndirilməsi idi.

Ermənistanın Azərbaycanla müharibədə total məğlubiyyəti onun ordusunun və hərbi infrastrukturunun məhv edilməsi ilə yanaşı, onu amansız ideoloji məğlubiyyətə də uğrattı və bu, otuz və daha çox yaşı olan Miatsum ideyasının **həyata keçməyən utopiya olduğunu**, yəni bu utopiya ilə yaşayan və onun uğrunda əzab-əziyyət çəkən bir neçə erməni nəslinin ömürlərinin boşuna yaşadıklarını açıq şəkildə göstərdi...”.

İstər-istəməz sual yaranır – Ermənistanın gələcəyi üçün prinsiplial həyati əhəmiyyət kəsb edən məsələnin, Azərbaycanla münasibətlərin nizama salınmasının bu cür uzanmasının səbəbi nədir, xüsusən də təklif qalib dövlətdən gəlirsə?

Təbii ki, keçmiş sovet respublikalarının sərhədləri daxilində Rusiyanın təqdim etdiyi xəritələrə əməl edilsə, bu, Dağlıq Qarabağı (keçmiş DQMV) Azərbaycanın bir

hissəsi kimi tanımaq və bununla da Miatsum ideyasını əsassız hesab etməkdir.

Kuznetsovun qeyd etdiyi kimi, bu məsələnin başqa mühüm hüquqi tərəfi də var. Məsələ bundadır ki, indiki Ermənistanın Konstitusiyası 23 avqust 1990-cı il tarixli “Ermənistanın Müstəqillik Bəyannaməsində təsbit olunmuş erməni dövlətçiliyinin fundamental prinsiplərini və ümummilli məqsədlərini” əsas kimi tanıyır, burada isə Ermənistan SSR Ali Sovetinin və Dağlıq Qarabağ Milli Şurasının 1989-cu ildə yenidən birləşmə haqqında məlum separatçı Qərarına istinad edilir.

O.Kuznetsovun dəqiqliklə qeyd etdiyi kimi, *“hər şey ermənicə edilir; bir sənəd digərinə, digəri üçüncü sənədə istinad edir, nəticədə mahiyyət gizlədilərək, kamuflyaj edilmiş kimi görünür...”*.

Lakin bunlara baxmayaraq, müəllifin fikrincə, bugünkü Ermənistanın aqressiv-qəsbkarlıq mahiyyəti hüquqi müstəvidə normayaratma olaraq sovet dövrünün erməni millətçiliyi və separatizminə gedib çıxır.

Və ya başqa bir misal götürək. Daha əvvəl qeyd olunan erməni “İstiqlal Bəyannaməsi”nin mətnindən belə nəticə çıxır ki, “Ermənistan Respublikası Osmanlı Türkiyəsi və Qərbi Ermənistanda 1915-ci ildə törədilən erməni soyqırımının beynəlxalq səviyyədə tanınmasının tərəfdarıdır”.

Hansı Qərbi Ermənistandan söhbət gedir?

Bu, Türkiyənin bir hissəsi olan şimal-şərqi Anadoludur. Odur ki, belə bir tərif “Ermənistan dövlətinin təkə

Azərbaycana deyil, həm də Türkiyəyə qarşı ərazi iddialarının olmasını göstərir”.

Bəs bilavasitə 44 günlük müharibə ərəfəsində nəşr olunan kitablarda nə deyilir?

Qarşımızda müəllifi Samvel Karapetyan olan "Şimali Artsax" kitabı var (M., «Язза-Каталог», 2018-ci il).

Niyə görə təhlil üçün bu opusu seçmişik?

Cavab tamamilə təbiidir. Birincisi, belə bir “araşdırma” erməni-hay iddialarının coğrafiyasının qonşu torpaqlara əhəmiyyətli dərəcədə genişlənməsi ilə sırf tarixi saxtakarlıqlar üzərində qurulmuş əvvəlki əsərlərdəki “tədqiqatları” yekunlaşdırır. İkincisi, bu özünəməxsus “dvulogiya” – müəllifin fikrincə, “həll edilmiş və bağlanmış” Artsax məsələsinin davamıdır və müəllif tərəfindən “Şimali Artsax” adlandırılan torpaqlar gələcək genişlənmə iddiaları üçün məntiqi izahat və əlavədir.

Dərhal sual yaranır: uydurulmuş “Artsax” termini nə onun şimal hissəsi olan “Şimali Artsax” hansı mənanı kəsb edir?

Cavab isə bu əsərin məzmunu ilə tanış olan kimi üzə çıxır – söhbət Azərbaycan Respublikasının Gəncə və Gəncə regionundan, Gədəbəy, Daşkəsən, Qazax, Qasım İsmaylov (Goranboy), Tovuz, Şəmkir və Xanlar (Göygöl) rayonlarından gedir.

Başqa sözlərlə, ölkəmizin demək olar ki, bütün şimal-qərb bölgələri və ləğv edilmiş Şaumyan rayonu uydurulmuş Artsaxın “davamı” elan edilir, üstəlik, erməniçili-

yin bu ərazi iddialarına Kəlbəcər rayonunun daxil edilməməsi onun Azərbaycanın 2020-ci ildə zəfərlə başa çatan 44 günlük müharibəsindən qabaq mövcud olmayan qondarma Artsax Respublikasına “daxil olması” ilə “izah olunur”.

Təbii ki, müəllif özgə torpaqlara iddiaların əsaslandırılması sualının cavabını yalançı, saxta tarixdən götürür. Belə çıxır ki, bir sıra qavarların yaşadığı, “böyük Ermənistanın tarixi bölgələri olan Artsax və Utikin tərkibindəki torpaqlarında (Koxt, Kust-i-Parnas, Qardman, Şakaşen və s.)”, hələ erkən orta əsrlərdən məskunlaşmış hayermənilər “ilk sakinləri”dir. Üstəlik, Mets-Kohmank (Mets-Kolmank) Ermənistan torpağı elan edilən Artsaxın tarixi bölgəsinə aid edilib. Maraqlıdır ki, bütün bu ərazilər e.ə. VIII-VII əsrlərdə Van dövlətinin (Urartu) tərkibində idi, eynilə bu ərazilərin e.ə. VI əsrdə ermənilərlə heç bir əlaqəsi olmayan Orontidlər dövlətinə daxil olması kimi. Bununla da müəllif onların ermənilərə mənsubluğunu əsaslandırmağa çalışır.

Kitabın qalmaqallılığı ondadır ki, bu ərazilər ilkin erməni torpaqları kimi göstərilib, azərbaycanlılar isə “qədim erməni torpaqlarını işğal etmiş”, “avtoxton” erməni əhali-sini qovmuş və onların mədəniyyətini məhv etmiş barbarlar kimi təqdim olunur.

Kitabın özü neft-qaz kommunikasiyalarının çəkildiyi Azərbaycan ərazilərinin gələcək ilhaqına (qəsbkarlığına) yönəlmiş siyasi-ideoloji yönümlüdür. Məqsəd 2018-ci ildə ruddilli oxucunu Ermənistanın Azərbaycana qarşı “ədalət-

li müharibə” ideyasına hazırlamaq idi və 2020-ci ilin iyulunda Tovuz istiqamətində baş verən hadisələr buna sübutdur.

Kitabda, demək olar ki, hər səhifədə Azərbaycan və ümumən türk irsinə nifrət açıq şəkildə ifadə olunur. Opuşun demək olar hər bəndində türkə nifrət, türkofobiya irəli sürülür. Təəccüblüdür ki, bu nəşrin akademik xarakteri vurğulanır və beləliklə, Ermənistanda, belə demək mümkünə, “akademik” adlanan nəşrlər səviyyəsində türkə nifrət aşlanılır.

Kitabın ön sözü və müqəddiməsinə toxunacağıq.

Artıq cəmi iki cümlədən ibarət olan ön sözün birinci abzasında erməni ağıtpropunun daim istifadə etdiyi açıqsaçıq yalan var. Biz bu opusdan sitat gətirmək məcburiyyətindəyik:

“Azərbaycan yarandığı gündən Kür çayının sağ sahilində yerləşən tarixi Ermənistan torpaqlarını özündə cəmləşdirmişdir. Üstəlik, siyasi səbəblərə əsaslanaraq, bu torpaqlarda qonşu İranın şimalında yerləşən tarixi Atrpatakan vilayətinin adı mənimsənilmişdi.

Vətəmindən süni şəkildə qopardılan Artsaxın erməni əhalisi Azərbaycanın hakimiyyəti altına düşdü. 1920-ci illərdən ölkə hakimiyyəti qızğın millətçi, anti-erməni siyasəti yeritməyə başladı ki, bunun da nəticəsində ermənilər öz milli mədəniyyətlərinin hərtərəfli inkişafı imkanından məhrum oldular və onilliklər ərzində çətin vəziyyətdə qaldılar. Erməni kəndlərinin iqtisadiyyatı bərhad vəziyyətə salınmışdı. Kənardan heç bir dəstəyi olmayan Artsaxın

şimal hissəsinin erməni əhalisi öz doğma torpaqlarında yaşamaq hüququ uğrunda mübarizə apara bilmədi və 1988-1991-ci illərdə deportasiya edildi. Eyni zamanda çoxsaylı tarixi abidələr düşmən qonşuların əlində qaldı. Erməni mədəni irsinin məhv edilməsi prosesinə başlandı”.

Çox vaxt saxtakarlar bu yalançı passajdan Azərbaycan tarixini pozmaq və aşağılamaq üçün istifadə edirlər. Erməni tarixçiləri və ideoloqları artıq on illiklərdən çoxdur ki, 1918-1920-ci ilə qədər Araz çayının şimalındakı ərazilərin heç vaxt Azərbaycan adlanmadığı və guya azərbaycanlıların, onların iddialarına görə, İranın əyaləti olan Atrpatakan-Azərbaycan adını mənimsədikləri haqqında açıq yalanlar yayırlar. Çox vaxt belə bir linqvistik hiylə də işlədilir ki, Azərbaycanı Qafqazda məlum olmayan hansı “siyasi mülahizələrdən” ya Lenin, ya da Stalin icad edib, bunu yalnız erməni tarixçi və ideoloqları bilir. Bir faktı da erməni tarixçi və ideoloqlarına xatırlatmaq yerinə düşərdi ki, təkcə Araz çayının şimalında yerləşən Azərbaycan Respublikasının ərazisi deyil, həm də indiki Ermənistan Respublikasının bütün ərazisi dəfələrlə tarixi mənbələrdə Azərbaycanın torpağı kimi göstərilmişdir.

Biz əsl Azərbaycan torpaqları ilə bağlı bu məsələni diqqət mərkəzində ona görə saxlayırıq ki, bu torpaqların öz adını - “Azərbaycan”ı silməklə, saxtakarların planına görə, hay-ermənilərin iddiaları “legitimlik” əldə edir.

Hay-erməni yalanları iki növ tarixi mətnlə təkzib olunur. Birincisi, bunlar tarixi sənədlərdir, ikincisi isə

erməni dilli mətnlər də daxil olmaqla, tarixi salnamələrdir və bu torpaqlara səfər etmiş səyyahların ifadələri olan mətnlərdir.

Sayı onlarla olan tarixi sənədlərdən başlayaq. Erməni tarixçiləri ya onlarla tanış deyil, ya da onlardan yan keçirlər.

İmperator I Pyotrun dövründə Rusiya və Osmanlı imperiyaları arasında sıx əlaqələr, yazışmalar və dövlətlərarası müqavilələr mövcud idi ki, burada Azərbaycan Respublikasının əraziləri və indiki Ermənistan Respublikasının bütün ərazisi Azərbaycan torpaqları və ya Azərbaycan xanlıqlarının torpaqları kimi göstərilmişdir. Rusiya və Türkiyə arxivlərində bunun tarixi sübutları vardır. Bu xüsusda məşhur rus tarixçisi, arxivşünas, Rusiya İmperiyası Xarici İşlər Nazirliyinin Asiya Departamentinin direktoru Semyon Mixayloviç Bronevskinin (1763-1830-cı illər) "Tarixi çıxarışlar" əsərini göstərmək olar, burada **Kür və Araz arasındakı ərazilər "bütün Adirbican"** olaraq təyin olunur (S.M.Bronevski, «Исторические выписки о сношениях России с Персией, Грузией и вообще с горскими народами, в Кавказе обитающими, со времен Ивана Васильевича донине». Петербургское Востоковедение, 1996, səh. 77.). Bu tərifə imperator I Pyotrun Rusiya, İran və Türkiyə sərhədlərinin delimitasiyası üçün səlahiyyətli Rusiya komissarı təyin edilmiş general-mayor qraf Rummyantsevə yönəldilən 1727-ci il tarixli məktublarında rast gəlinir.

Bronevski Rusiya ilə Osmanlı İmperiyası arasında 1724-cü ildə bağlanmış traktatı göstərərək, daha bir maraqlı məlumatla üzləşirik. Vaxtilə beynəlxalq hüquqi qüvvəyə malik olan bu tarixi beynəlxalq sənəd öz dövrünün iki güclü imperiyası arasında bağlanmışdır və bu beynəlxalq sənəddə Təbriz, Urmiyə, Marağa, Salmas ilə birlikdə Qarabağ, Gəncə, İrəvan, Naxçıvan Azərbaycan vilayətləri kimi təqdim olunur (yenə orada, səh. 95).

Qeyd edək ki, S.Bronevski təkcə Qafqaz tarixçisi deyil, həm də Rusiya və Şərqi ölkələrinin beynəlxalq münasibətləri ilə məşğul olan mühüm dövlət xadimi və 1796-cı il Rusiya-İran müharibəsinin iştirakçısı olaraq, rus-türk konvensiyasının (1800-cü il) yekununu hazırlamış, həmçinin Qafqaz baş komandanı knyaz P.D.Sisianovun yanında dəftərxananı idarə etmişdir. Nəhayət, məhz o, Çar Rusiyası Xarici İşlər Nazirliyinin Asiya departamentinin direktoru olarkən, xarici işlər naziri knyaz A.A.Çartoryskinin tapşırığı ilə Rusiya ilə Qafqaz dövlətləri və Persiya arasında diplomatik əlaqələrin tarixinə dair məlumat kitabçası tərtib etmişdir.

Matenadaranda – Ermənistanın Qədim əlyazmalar institutunda saxlanılan digər hüquqi sənədlərə keçək. Burada söhbət Qaraqoyunlu və Səfəvi hökmdarlarının fərmanlarından, eləcə də indiki Ermənistanın ərazisinə aid XIV-XVII əsrlərin hüquqi və alqı-satqı (mülk) sənədlərindən gedir. Bu tarixi sənədlər sovet dövrünün erməni şərqişünası və ermənişünası, Ermənistan SSR Elmlər Akademiyasının Tarix İnstitutunun baş elmi işçisi Akop

Davidoviç Papazyan (1919-1997) tərəfindən toplanaraq, üç nəşrlə dərc edilmişdir. XIV-XVII əsrlərə aid nəşr edilmiş bu hüquqi sənədlərdə dəfələrlə Naxçıvan, Çuxur-Saad, Eçmiədzin, Sisakan, Göycə əraziləri Azərbaycan ölkəsinin torpaqları kimi göstərilmişdir («Персидские документы Матенадарана. Купчие». А.Папязяна тәрғ., Ерм. SSR ЕА, Мағтос Матенадаран ад. Қəдим əлызmaları институту, Үреван, 1968-сі ил, сəһ. 251-309).

Bunlarla yanaşı, onlarla ərəb, fars, türk mənbələrinə istinad etmək olar ki, orada indiki Ermənistan və Şimal Azərbaycan əraziləri Azərbaycan torpaqları kimi göstərilmişdir.

İrəvan və ətraf ərazilərin bir neçə dəfə Azərbaycan dövlətinin torpaqları kimi xatırlandığı – erməni katolikosu Simeon İrəvansinin (1710-1780-ci illər) orta əsr erməni mənbəsi olan “Cambr” kitabıdır (Simeon İrəvansi, «Джамбр. Памятная книга, зеркало и сборник всех обстоятельств Святого престола Эчмиадзина и окрестных монастырей». Şərq ədəbiyyatı nəşr., mətn – Р.Т.Арутыунян, Москва, 1958-сі ил, сəһ. 209, 285, 291-293, 302).

Araz çayının şimalındakı torpaqların Azərbaycan torpaqları kimi qeyd olunduğu başqa bir ermənidilli mənbə Yesai Həsən-Cəlalayanın (XVII-XVIII əsrlər) “Alban ölkəsinin qısa tarixi (1702-1722-ci illər)” əsəridir. O, bir neçə dəfə İrəvanı, Gəncəni, Qarabağı, Şamaxını Atrpatakan torpağı adlandırır. Və bir dəfə Atrpatakanı "**bizim ölkəmiz**" deyə adlandırır (Yesai Həsən-Cəlalayan, “Alban

ölkəsinin qısa tarixi (1702-1722-ci illər)", T.İ.Ter-Qriqor-yanın tərc., Bakı, 1989-cı il, səh. 22). Yeni Qarabağın Azərbaycana məxsus olduğunu vurğulayır.

Nəhayət, erməni mütəxəssis F.Ekozyantsın təqdirəlayiq arqumentlərindən yan keçə bilmərik, belə ki, məşhur fransız səyyahı Şardenin 1672-1678-ci illərdə Zaqafqaziyaya aid orijinal kitabına istinad edərək, F.Ekozyants qeyd edir: *"Erməni qardaşlarım arasında belə bir fikir var ki, Azərbaycan adı süni addır. Yenidir, yalnız XX əsrin əvvəllərində ortaya çıxdı ki, XIX əsrdə rus sərkərdələri Persiyanın ona oxşar əyalətlərindən biri kimi adlandırırdılar. Lakin bu yanlışdır. Azərbaycan adı, məsələn, XVII əsrdə elmi ictimaiyyətə çox yaxşı məlum idi. Azərbaycan adının etimoloji tədqiqatları var idi. Azərbaycan adlanan ərazinin dəqiq sərhədləri göstərilirdi və bütün bu məlumatların Ermənistanda çox sevilən, çox hörmət edilən və tez-tez istinad edilən, tarixi nəticələr çıxarılan kitabda yer alması paradoksaldır. Budur həmin kitab – 1672-1673-cü illərdə Şardenin Zaqafqaziya səyahəti, 1902-ci ildə Tiflisdə M.Martirosyanın mətbəəsində nəşr edilmişdir.*

Bu kitabın sonluğu heyrətamizdir, daha doğrusu, Jan Şardenin Naxçıvana 13 aprel 1673-cü il tarixli səfərindən sonra qırılır..."

Ancaq "Şevalier Şardenin Qara dəniz və Kolxidadan Persiyaya və Şərqi Hindistana səyahətinin gündəliyi" adlanan fransız orijinalında davamı var ki, məlum səbəblərdən bunlar rusca mətnə yoxdur. Burada yazılıb: "De-yirlər ki, Araz Ermənistanı Midiyadan ayırır. Bu, bir vaxt-

lar Asiyada bütöv bir imperiyaya sahib olan bir krallıqdır. İndi o, perslərin Azərbaycan və ya Asyorpekan adlandırıldıqları əyalətidir və Persiyanın yalnız bir hissəsidir. Bu əyalət Persiyanın ən böyük əyalətlərindən biridir. Şərqdən Xəzər dənizi və Gerkaniya, cənubdan farsların torpaqları, qərbdən Araks çayı və yüksəklikdəki Ermənistan ilə, şimaldan dağ ölkəsi olan və öz növbəsində kazak-moskovitlərlə həmsərhəd və Qafqazın bir hissəsi olan Dağıstanla həmsərhəddir...” [<https://www.youtube.com/watch?v=elZAH4XPnqs>].

Sübutları davam etdirə bilərik.

Erkən orta əsrlərə və ondan sonrakı eramızın X əsrinə qədər olan dövrə nəzər yetirsək, onda aydınlaşır ki, Uti ərazisi və Şimali Qafqaz adlanan ərazinin çox hissəsi türklərin məskəni olmuşdur – Suvarlar / Savirlər, Sabirlər / Subarlar, erməni salnameçilərinə görə, Sevordiklər və ərəb mənbələrində – Savardiya (Siyavurdiya) erməni xalq etimologiyasına görə, "qara oğullar" (sev – qara, ordi – oğul) deməkdir. Erməni mənbələri Uti vilayətinin sakinlərini – utiləri Sevordiklər adlandırırdılar, sevordiklər isə xristian türkləri olmuşlar, özü də "Uti sakinləri – Sevordiklər ermənilərin xarici düşmənləri arasında tanınırlar". Ərəb coğrafiyaçısı əl-Məsudinin qeydlərinə əsasən, "...Kür çayı axır ...Tiflisin sərhəd vilayətinə çatır, onu ortadan kəsib keçir. Sonra Siyavurdiya torpaqlarından axır...".

Ümumiyyətlə, ərəb salnameçiləri suvarlara çoxlu diqqət yetirmişlər. Belə ki, ərəb salnameçisi, "Fütüh əl-buldan"ın müəllifi Belazuri (892-ci ildə vəfat etmişdir)

Suvarlara (Siyavurdiya / Sevordiklər) toxunaraq qeyd edir ki, Şəmkir qədim şəhərdir və Salman ibn Rabiya əl-Bahili oranı fəth etmək üçün qoşun göndərdi. Bu şəhər Siyavurdiya (Suvarlar) tərəfindən dağıdılana qədər canlı və inzi-bati şəhər olaraq qaldı.

Məhz Subarlar özləri Azərbaycan tarixində və bölgə türklərinin etnogenezində mühüm rol oynamışlar. Hər halda, qrabar mətnlərində Sevordik kimi keçən Albaniya vilayətinin ikinci adı Uti məhz Suvar tayfaları ilə bağlıdır.

Beş əsr boyu Utikə sahib olan suvarlar müstəqil si-yasət yeridirdilər və xristian olduqları halda Ermənistana heç bir aidiyyətləri yox idi. İmperator K.Porfirogenetin dip-lomatik poçtu isə onlara xüsusi olaraq ünvanlanırdı. Məhz Xudavəng monastır kompleksi də onların mülklə-rində idi.

Təqdim olunan faktlar, o cümlədən erməni mənbə-lərindən əldə edilən məlumatlar anti-tarixi tezislər irəli sü-rən Samvel Karapetyanın, onun kitabının redaktorları və digər erməni tarixçilərinin, guya 1918-1920-ci ilə qədər Arazın şimalında olan ərazilər heç vaxt Azərbaycan ad-landırılmayıb və azərbaycanlılar Atrpatakan-Azərbaycan adını mənimsəyiblər ki, bu da onların fikrincə İrənin əya-ləti olmuşdur kimi yalanlarını ortaya qoyur. Yəni, Kara-petyanın “Şimali Artsax” kitabının elə birinci abzasından başlayaraq, Azərbaycan tarixinin açıq və həyasızcasına saxtalaşdırılmasıdır.

Beləliklə, gördüyümüz kimi, istər münəqişədən ön-cə, istərsə də postmünəqişə dövründə erməni tarixçiləri

revanşizm ideyalardan əl çəkmirlər və nəşr etdikləri kitablarda yalan və saxtakarlığa əsaslanaraq, informasiya savaşını davam etdirirlər. Odur ki, onların yazdıqlarını ifşa etmək, dünyaya həqiqətləri çatdırmaq müqəddəs borcumuzdur.

Azərbaycan Respublikasının Əqli Mülkiyyət Agentliyində
hazırlanmışdır.